

ილია ჭავჭავაძის სატირული ლირიკა
Satirical Lyrics by Ilia Chavchavadze

თამარ შარაბიძე
Tamar Sharabidze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javahishvili Tbilisi State University
ჰუმანიტაჲ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ილია ჭავჭავაძე, სატირა, ლირიკა, ადრესატი.
Keywords: Ilia Chavchavadze, satire, lyrics, addressee.

ილია ჭავჭავაძის პოეზია მოცულობით დიდი არაა – სულ 77 ლექსს შეადგენს, აქედან 12 სატირულია. პირველი სატირული ლექსი – „**ხმა სამარიდამ**“ – ახალგაზრდა ილიამ ჯერ კიდევ პეტერბურგში დაწერა 1857 წელს. სათაურის ქვეშ თავად პოეტს მიუწერია – „სატირა“. აღსანიშნავია, რომ ლექსის პერსონაჟი არც გლეხია და არც თავადი – „არც ვიყავ გლეხი, არც ბეგი“, იგი მდივანბეგია, ე.ი. მოსამართლე, მისი ძირითადი ხელობა კი სამართლის გამრუდებაა – „სამართალს ფულითა ვჭრიდი“, ანუ იმის მხარეზეა, ვინც ფულს გადაიხდის. ლექსი პირველ პირშია დაწერილი. სათაური მიგვანიშნებს, რომ მას გარდაცვლილი დიამბეგის ხმა მოგვითხრობს:

„სამართალს ფულითა ვსჭრიდი,
გროშისათვის კაცს გავყიდდი,
თვით ძმას ორმოს გავუთხრიდი
და ჩემს ჯიბეს ნელ-ნელ ვზრდიდი“
[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 39].

დიამბეგი ტიპური ჩინოვნიკია, რომელსაც არ ეცოდება არც მშვიერი, არც მწყურვალი, არც ობოლი და არც წვრილ-შვილი ქვრივი, ყველას ფულს ძალავს; დასახრჩობად განწირულსაც არ გადაარჩენს, თუ მისგან სარგებელს არ ელოდება. გლეხებთან თავი ჭკვიანად მოაქვს, ნაჩაღნიკთან – ტუტუცად; უხმოსა და მორიდებულს უყვირის, შემტევთან ხმაჩავარდნილია; მთელი ცხოვრება ჯიბეს ტენის და მაინც ვერ ამოავსო. ილია შესაფერისად იყენებს ქართული გამოცანის რითმს – „ვკეცე, ვკეცე, ვერ დავკეცე“ – და მას დიამბეგთან მიმართებით ასხვაფერებს: „ჩემი ჯიბე ვტენე, ვტენე, / ისე მოვკვდი, ვერ გავტენე“ [იქვე]. ამ ფრაზის გამეორებით და რიტორიკული შეკითხვით – „არც ვიყავ გლეხი, არც ბეგი, მაშ რა ვიყავ? “ – ილია ლექსს გამოცანის ელფერს აძლევს, რასაც ისიც მოწმობს, რომ ამ მოხელის ვინაობას მხოლოდ ლექსის ბოლოს ამხელს, ხოლო მისი მიმდინარეობის განმავლობაში ინტერესს უძლიერებს მკითხველს, თუ ვინ შეიძლება იყოს ასეთი დაუნ-

დობელი. მწერლის ცინიზმი კულმინაციას აღწევს ბოლო სტროფებში: „თუ ოდესმე ვინმემ ნახეთ, / საიქიოს თუა ქრთამი, / გამახარეთ, ჩამომდახეთ“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 41].

სატირული ლექსია ილიას „ლოთის რჩევა“. სათაური მიგვანიშნებს, რომ მასში გამოთქმული მსჯელობა არ შეესაბამება მწერლის აზრს და მხოლოდ ლოთის რჩევად უნდა აღვიქვათ, აქედან გამომდინარე, არ ვენდოთ მას. „ცდაში ცხოვრება“ ლოთის მიერ „თავ-კისრის მტვრევად“ აღიქმება. ის მხოლოდ ბახუსსა და ამურს სცემს პატივს, რომელთა საშუალებით სიცოცხლეს „ჩიტებრ“ მსუბუქად და ღიმილით ატარებს; ილიასათვის კი მიუღებელია ადამიანის როგორც „ჩიტივით გალობა“, ასევე ჩიტივით ცხოვრება, ერთი ხელით მიჯნურის ხვევნა, ხოლო მეორით – კახური ღვინის „ყლაპვა“. ამგვარი ქცევა მხოლოდ ეგოისტს შეუძლია, რომელსაც არ ადარდებს ქვეყნის სატიკივარი.

ალ. ჭავჭავაძის ცნობილი ლექსის – „მუხამბაზი ლათაურის“ – მიბაძვით სტუდენტობის წლებში ილია ქმნის ლექსს „ჩემი თარიარალი“. ნაწარმოები პატრიოტული ხასიათისაა, სატირის ელფერს მას წაბაძვა აძლევს, ასევე სახეზე გვაქვს ლექსიკური სატირის მაგალითი:

„რაგინდ რომ ცარი ღრინავდეს,
ჩვენის სისხლისთვის გრგვინავდეს,
ვერ შეგვაშინებს ჩვენ ცარი,
თუ გულში ძმობა ბრწყინავდეს“

[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 72].

უცხო სიტყვების გამოყენება ქართულ ტექსტში ლექსიკური სატირის მაგალითია, „ცარისადმი“ სატირას აძლიერებს სიტყვა „ღრინავდეს“, რომელიც ცხოველს შეესაბამება და არა ადამიანს. ლექსში გატარებულია აზრი, რომ ქართველი თავის მამულს უნდა ეპატრონოს, ქრისტეს მცნება დაიცვას და ჩინის ძებნას შეეშვას:

„დავეხსნათ ჩინის ძებნასა,
ემაგ ფუჟსა დიდებასა!
ჩინოვნიკი სულ ძილს ფიქრობს
და ჩვენ კი გამარჯვებასა“

[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 73].

რა თქმა უნდა, ილიას სატირა ქართველ ჩინოსნებსაც შეეხო, ზოგადად კი მთლიანად თვითმპყრობელობას, რომელიც ადამიანს მონობას აჩვენებს და თავისუფლებას აკარგვინებს.

უაღრესად ძნელია, ბედისწერას სატირა მიუძღვნა. ალორდინების ხანის მწერლობაში, მიუხედავად ბედისადმი სატირული დამოკიდებულებისა, მაინც წარმოჩნდება შიში, რომელსაც ყველა ადამიანი განიცდის თავისი მომავლისა თუ ხვედრის მიმართ. ილიას ლექსშიც ვხედავთ ბედის გავლენას ადამიანზე, მის მიერ კაცის სრულ მორჩილებასა და განადგურებას, რაც, თავის მხრივ, მიზეზი ხდება პოეტის მოთმინების ფიალის განყვეტისა და შიშის უგულებელყოფის. „მოდო, გავსწორდეთ, ნუ მემალეები! / წარვიდნენ დღენი შენის უფლების, დროა დავსცვალოთ ჩვენ ადგილები...“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 78] – მიმართავს ილია ბედს და მის ამ სიტყვებში მთლიანად დათრგუნულია შიში; პოეტი შეტევაზე გადადის და დასცინის ობიექტს იმ წარმოსახვის წყალობით, რომ თავად დუდუკს მოიმარჯვებს, რომლის ხმაზედაც ახლა ბედი უნდა ახტუნავდეს:

„შენს დუდუკზედა აქამდის ვხტოდი,
ბევრჯერ და ბევრჯერ შენ მაძრუნუნე,
ეხლა დუდუკი მე მაქვს, აქ მოდი,
მე დავუკრავ და შენ კი იხტუნე!“ [იქვე]

დუდუკის ხმაზე მოხტუნავე ბედი ნამდვილი სატირაა იმ მოვლენის მიმართ, რომელსაც სხვისი შეწყალება არ ახასიათებს, მასზე გამარჯვებაა.

უფრო თავდასხმითი ხასიათის სატირული ლექსები ილიას შემოქმედებაში 70-იანი წლებიდან ჩნდება. ისინი ერთმანეთის მიყოლებით იქმნება და საზოგადოების გამოფხიზლებას ისა-

ხავს მიზნად. ერთ-ერთი მათგანია „რა ვაკეთეთ, რას ვშვრებოდით ანუ საქართველოს ისტორია მეცხრამეტის საუკუნისა“. ლექსი წარმოადგენს პაპა-შვილიშვილის დიალოგს. სიტუაციური კომიზმი დასაწყისშივე იქმნება:

„ერთხელ მე და პაპაჩემი
ერთს ადგილს შევიყარენით;
ჯერ, როგორც მოგეხსენებათ,
მრავალჯერ დავამთქნარევიტ“

[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 124].

კომიზმი გამოხატულია დიალექტიზმებით: „შევიყარენით“, „დავამთქნარევიტ“. დამთქნარება მაუწყებელია იმისა, რომ პაპა-შვილიშვილის განსასჯელი საგანი სასხვათაშორისოა. შვილიშვილი მე-19 საუკუნის საქართველოს ისტორიის ყველაზე მნიშვნელოვან მომენტებს ჩამოთვლის და პაპას კითხვას უსვამს, რას ვაკეთებდით ამ დროს. ისიც პასუხობს, რომ ერეკლეს სიკვდილის შემდგომ „პირლიადა დავრჩით და ცას შევყუროდით“; გიორგი მეთორმეტის მეფობის ჟამს კი „ერთმანეთს გულმოდგინედ ვწეწდით და ვინეწებოდით“, მერე კი „რუსეთისკენ სახვეწწელად გავრბოდით და გამოვრბოდით“. შვილიშვილი იხსენებს იმ ფაქტსაც, რომ გიორგი მეთორმეტემ მთელი თავისი ქონება დახარჯა ლეკთაგან პირადი არმიის შესაქმნელად (1898 წელს მან 3000-ამდე დაქირავებული ლეკი ჩამოიყვანა მეფისა და ქვეყნის დასაცავად. მათი შენახვა მძიმე ტვირთად დააწვა სამეფოს.) და მაშინ კი „მადლიერნი მუთაქაზედ ვინექით და ვნებივრობდით“; ე.ი. დროებითი სიმშვიდე საკმარისი აღმოჩნდა ერის მოსაშვებად; მეფის სიკვდილის შემდეგ, როცა მეფის შვილებმა ერთმანეთის მტრობით ძირს დასცეს ქვეყნის ძლიერება, „ჩვენც ლამაზად სულ ყველასა თვითო-თვითოდ ვღალატობდით“. სატირა კიდევ უფრო ძლიერდება, როცა შვილიშვილი აღწერს, თუ როგორ გვიგდო ხელთ უცხო ხალხმა და „ქართლის ბედი ბურთსავითა სათამაშოდ წინ გაიგდო“. ამ სავალალო მდგომარეობას კი ჩვენ ჯირი-

თობითა და ბურთაობით შევხვდით. როცა „საშველად მოწვეულმა ყელში თოკი წაგვიჭირა“, „მაშინ მივხვდით, რომ ყველანი ერთ ტაფაში ვინვებოდით“. პოეტი 1832 წლის აჯანყებას გულისხმობს, როცა „ტანჯვა ველარ ავითანეთ“ და „შერცხვენილნი და დამწვარნი აქა-იქა ვჭურჩულობდით“. ამას მოჰყვა შეთქმულების ჩაშლა, როცა „მოგვკრიბეს და შეგვამწყვდიეს“, მაშინ კი ჩვენ „ფერმიხდილნი ბეზლობაში ერთმანეთს ვეჭიბრებოდით“. მწერალს მხედველობაში აქვს შეთქმულთა მიერ ერთმანეთის დაბეზლება. ამას მოჰყვა ჩვენი „ბედოვლათობა“, მამულების განიავება, ერთმანეთის მტრობა, გაღარიბება, ყმების ჩამორთმევა. ამ უკანასკნელზე ქართველ თავადაზნაურობას დიდი რეაქცია ჰქონდა – „ვტიროდით, ვიხოცებოდით!“, მერე „ბანკი მოვიგონეთ“ და მასზე „ვლაზლანდარობდით“. ილია აღნიშნავს, რომ საშვილიშვილო საქმეს – ბანკს – „უმუხთლა თქვენში ერთმა“, რადგან მას შვილი არ ჰყავდა და არც საშვილიშვილო საქმეზე ფიქრობდა. რა თქმა უნდა, აქ სატირა პიროვნულში გადადის; ილია კონკრეტულ პიროვნებას გულისხმობს. ჩვენ დავადგინეთ მისი ვინაობა. ის რევაზ ერისთავია, თავადაზნაურთა მარშალი დიმიტრი ყიფიანის შემდგომ. სწორედ მან გააცამტვერა ბანკის დაარსების იდეა და დაიწყო სასესხო ამხანაგობის ჩამოყალიბება, რომელიც გამორიცხავდა მოგების საზოგადოებრივი საქმიანობისათვის გამოყენებას. ზემოთ მოყვანილი ლექსის დაწერის შემდგომ, 1872 წელს, ილიამ მონაწილეობა მიიღო თავადაზნაურთა კრებაში და დაგმო რ. ანდრონიკაშვილის პროექტი. ჩვენს მოსაზრებას განამტკიცებს ისიც, რომ რევაზ ანდრონიკაშვილი უშვილოა (იხ. ანდრო აბრამიშვილი, „ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედების ერთი პატარა დეტალი“ წიგნში „ლიტერატურული წერილები“, თბ., 1968 წ., გვ. 91. ავტორი მიუთითებს: „აღსანიშნავია, რომ ძმებს, ანდრონიკაშვილებს, მემკვიდრეები არ დარჩენიათ“).

პაპის პასუხში, თუ რას ვშვრებოდით ამ დროს, თავადაზნაურობის უმრავლესობის პოზიცია მოჩანს: – «Нашею»-ბა გვასწავლეო, / მთავრობას ვეხვეწებოდით“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 :

128]. «На плечи» – სამხედრო ბრძანებაა, აქედან გამომდინარე, სამხედრო საქმეს გულისხმობს. ლექსში აისახა ძველი თაობის მიდრეკილება სამხედრო სამსახურისადმი. საბოლოოდ პაპა აღარ აგრძელებს შვილიშვილის კითხვებზე პასუხს: – „შემანუხე ამდენ კითხვით, / „პოჟალუსტა“, დამეხსენი! / რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით? / მას ვშვრებოდით, რომ თქვენსავით / უსაქმოდ ვეხეტებოდით“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 128]. პაპის პასუხში სახეზეა რუსეთის გავლენა, რასაც პოეტი ხაზს უსვამს ლექსიკური სატირით – ბარბარიზმის გამოყენებით.

ამ ლექსის დაწერიდან რამდენიმე დღეში იქმნება „ბედნიერი ერი“. ეტყობა, ილიას არ ეყო მე-19 საუკუნის ისტორიის გადმოცემა ერის ნაკლოვანებების სრულყოფილად წარმოჩენისათვის. ამჯერად ის თავად ქართველ ერს (თავისდროინდელს) ახასიათებს. ძირითადი სატირული ხერხი ირონიაა, რაც ლექსის სათაურშიც აისახება. ილია ოთხჯერ სვამს ერთსა და იმავე რიტორიკულ კითხვას, ამ კითხვით იწყებს და ამთავრებს ლექსს: „ჩვენისთანა ბედნიერი / განა არის სადმე ერი?“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 129]. ეს ერი, მისი დახასიათებით, „მძიმე ყალბითა“ და „ლამაზ ფალბითა“ მორთული. ყალბანი ბეგარაა, ფალბანი ვირის კურტანი. ორივე დამონების, დამორჩილების საშუალებაა. და თუ ასეთ მდგომარეობაში ერი მაინც „უნყინარი“ და „უჩივარი“ (ვინც არ ჩივის), ე. ი. ის ვერ აცნობიერებს თავის მდგომარეობას და, აქედან გამომდინარე, სულელია. ერთმანეთის გამომრიცხველი ეპითეტებით ილია აბნევს მკითხველს და უჩენს კითხვებს: თუ ერი „ქედდრეკილია“, როგორღა შეიძლება იყოს „მადლიერი“ და „უშფოთველი“?! „ქვემძრომელი“ როგორ შეიძლება მივაკუთვნოთ „რიგიანსა“ და „წესიერს“?! „ჯორ-ცხენივით ნახედნსა“ და „მომთმენს“ რაღაში სჭირდება ღონე, თუ მას მხოლოდ სხვისი ტვირთის ზიდვაში გამოიყენებს?! „ყველა უნჯი“ და „ყველა მუნჯი“ საუკეთესოდ ერითმება ერთმანეთს, მაგრამ, მთავარია, რას გულისხმობს მათში ავტორი. „უნჯი“, ჩვენი აზრით, მკვიდრად უნდა გავიგოთ, ისე როგორც „უნჯი ყმანი“. ერი მკვიდრია და, მიუხედავად ამისა,

მაინც „მუნჯი“, ხმის არამომღები. „გულჩვილი“ და „ლმობიერი“ დადებითი თვისებებია, მაგრამ, თუ ამას ერთვის „თვალ-აბმულობა“ და „პირში ლაგამი“, მის ლმობიერობას ფასი ეკარგება. მრავალ უარყოფით თვისებასთან ერთად („ყრუი“, „ცრუი“, „ფლიდი“, „ცულლუტი“, „მანკიერი“) მნიშვნელობას კარგავს ამ ერის „გულისხმიერება“ და „ჭკუადაძვადრობა“. ეს უკანასკნელი „ჭკუა გამოლულადაც“ შეიძლება გავიგოთ. ეპითეტების სიმძაფრე თითოეულ სტროფში მატულობს და ბოლოს კულმინაციას აღწევს: „მტვერნაყრილი, თავდახრილი, ყოვლად უქმი, უდიერი: უზღუდონი, გზამრუდონი, არგამტანი და ცბიერი, მტრის არმცნობი, მოყვრის მგმობი, გარეთ მხდალი, შინ ძლიერი; არრის მქონე, არრის მცოდნე, უზრუნველი და მშვიერი“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 130]. ასეთი ერი არსებობის ღირსიც კი არ არის, არათუ უზრუნველობის! უზრუნველობა კულმინაციაა, რომელიც ამ ერს გადაგვარებას უქადის! ილიას მახვილი ძალზე მტკივნეული უნდა იყოს, თუკი მკითხველი გააცნობიერებს ჩამოთვლილ მანკიერებებს და თავს ამ მანკიერებათა ნაწილად ჩათვლის, როგორც ქართველი ერის წარმომადგენელი.

ლექსის დაწერიდან გადის რამდენიმე თვე და ილია ქმნის კიდევ ორ სატირულ ლექსს - **„გამოცანები“** და **„კიდევ გამოცანები“**. გამოცანების ფორმა იმთავითვე სატირულია. თუ ხალხურ გამოცანაში არ ჩანს აუცილებელი კავშირი ტექსტში აღწერილ სიტუაციასა და ნაგულისხმევ ობიექტს შორის, ლიტერატურულ გამოცანაში ტექსტი პირდაპირ კავშირშია ობიექტთან, მასში მოხსნილია დაკავშირების გულუბრყვილობაც და სახეზეა აუცილებელი მიმართება. ლიტერატურული გამოცანა ინარჩუნებს თავის ფორმას იმ გაგებით, რომ კონკრეტული ნიშნების ჩამოთვლით კონკრეტულზევე მიგვანიშნებს, მრავალ შესაძლებლობათაგან ერთზე ჩერდება. ამოცნობა ეფექტური საშუალებაა სატირულ-იუმორისტული განწყობილების შესაქმნელად. ილიას „გამოცანები“ და „კიდევ გამოცანები“ მხოლოდ სატირული ხასიათისაა (იუმორი მათში არ ჩანს) და შექმნილია კონკრეტული ფაქტის გამო. 1871 წელს, სა-

ქართველოში ალექსანდრე II-ის ჩამოსვლისათვის, ქართველმა თავადაზნაურობამ მოამზადა იმპერატორისადმი მიმართვა თბილისში უნივერსიტეტის გახსნის თხოვნით. მაგრამ თავადაზნაურობის იმდროინდელმა მარშალმა – რევაზ ანდრონიკაშვილმა – გარკვეული ჯგუფის სურვილის თანახმად, უნივერსიტეტი ჩაანაცვლა კადეტთა კორპუსით. ე.ი., საბოლოოდ, იმპერატორს მიართვეს ადრესი (თხოვნა) თბილისში კადეტთა კორპუსის გახსნის თაობაზე. ეს ადრესი შედგენილი იყო თავადაზნაურთა კომისიის მიერ, რომელშიც შედიოდნენ: გიორგი მუხრან-ბატონი, დიმიტრი ჯორჯაძე, იესე ჭავჭავაძე, ბესარიონ ლოლობერიძე, მიხეილ თუმანიშვილი. პროექტს ემხრობოდნენ: რევაზ ანდრონიკაშვილი, გრიგოლ ორბელიანი, პლატონ იოსელიანი და სხვები.

ილიამ ვერ აიტანა ამგვარი მონური და პირფერული დამოკიდებულება იმპერატორისადმი, საქვეყნო საქმის ღალატი და ამ საქმეში მონაწილე პიროვნებები გამოცანებით შეამკო. „გამოცანები“ ხელნაწერი სახით გავრცელდა და დიდი მითქმამოთქმა გამოიწვია ქართულ საზოგადოებაში. მათ მალევე მოჰყვა „კიდევ გამოცანები“, იმდენად მალე, რომ ორივე ერთი და იმავე დღით, 1971 წლის 7 დეკემბრით, არის დათარიღებული. ილიას გულმა არ მოუთმინა, რომ ამ საქმეში მონაწილე პირების მხოლოდ ნაწილი ემხილებინა. „გამოცანები“ 9 გამოცანისგან შედგება, რომელთაგან მეცხრე თავად მათ ავტორს ეხება; „კიდევ გამოცანებში“ ერთიანდება შვიდი გამოცანა, მეშვიდე საკუთარ თავს მიუძღვნა ავტორმა და მასში თავისი მიზანი გამოხატა.

პირველი გამოცანა რევაზ ანდრონიკაშვილს, თავადაზნაურობის მარშალს, ეხება. თავდაპირველად ილია მის გარეგნობას წარმოაჩენს. აქ ის ნიშნები იკვეთება, რომელთა მიხედვითაც პიროვნება ადვილად გამოსაცნობი ხდება: „უღვაშსრული“, „მელოტი“, „ტანად პატარა“. ამას ერთვის „ბოხხმინი“, რომელიც ასევე ამოსაცნობი ნიშანია. თანამდებობაზე მიგვანიშნებს ეპითეტები – „უთაური თავიანი“. პიროვნების უღირ-

სობის გამომხატველია მორალს მოკლებული თვისებები: „ხელთა მლოკი“, „ქონდრის კაცი“, „დიდგულა“; ბოლოს კი წარმოჩნდება მთავარი, ადრესატის ქმედების შეფასება: „ქვეყანა და ქვეყნის თხოვნა / იმას ფეხებზე ჰკიდია“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 131].

მეორე გამოცანა გიორგი მუხრან-ბატონს ეძღვნება, იმ დროს სენატორს. ილია აგრძელებს პირველი გამოცანის აგების პრინციპს, იწყებს გარეგნობით, გადადის მორალურ სახეზე და ამთავრებს საქვეყნო საქმისადმი ადრესატის დამოკიდებულებით: „თვით მალა ზის, - ქვეყნის საქმე / მასაც ფეხებზე ჰკიდია“ [იქვე].

მესამე გამოცანაში ნაგულისხმევია ივანე მუხრან-ბატონი, გიორგის ძმა, დიდი მემამულე და გავლენიანი პირი, იმ დროისათვის გადამდგარი გენერალი. ილია ხაზს უსვამს, რომ მას ჭკვიანის სახელი აქვს გავარდნილი, სინამდვილეში კი მხოლოდ გაქნილი და ფლიდია.

მეოთხე გამოცანა პლატონ იოსელიანზეა, ცნობილ ისტორიკოსზე, რომელიც, ილიას აზრით, რეაქციონერთა თანამოაზრე იყო. „გამოცანების“ ავტორი მას „ენაბრტყელს“, „გულმრუდს“, „ადვილად მოსასყიდსა“ და „ყლაპიას“ უწოდებს.

მეხუთე გამოცანის ადრესატს, დიმიტრი ჯორჯაძეს, კავკასიის მეფისნაცვლის საბჭოს წევრს, ილია კიდევ უფრო საღანძღავი სიტყვებით უმასპინძლდება: „ქვეშქვეშა“, „მელაძუა“, „მორიელი“, „კუდიანი“, „ქალაჩუნა“, „ფარისეველი“, „მძრომი“.

მექვსე გამოცანა იასე ჭავჭავაძეს ეძღვნება, იმ დროისათვის საგუბერნიო სამმართველოს წევრს. ილია მას ზემოთ დასახელებული ლობემძვრალას, გიორგი მუხრან-ბატონის, ჩრდილად მოიხსენიებს. იმასაც აღნიშნავს, ამ კაცს თავისი ქვეყანა სიტყვით უყვარს, მაგრამ საქმით „ფეხებზე ჰკიდია“.

მეშვიდე გამოცანა ბესარიონ ლოღობერიძეზეა, თავდაპირველად „თერგდალეულზე“, შემდგომ „მამათა ბანაკში“ გადასულზე. ილია მას „ქვემძრომ ხვლიკსა“ და „ახლისა და ძველის შუა ჩატეხილ ხიდს“ უწოდებს.

მერვე გამოცანა გრიგოლ ორბელიანისადმია მიძღვნილი. ილია ყველაზე მეტად მას ინდობს და, შეიძლება ითქვას, საქე-ბარი ეპითეტებითაც ახასიათებს: „პირად ბადრი, ტანდაბალი, საქმით წმინდა, გულმხურვალე, სიტყვატკბილი, ჭკვამალალი. ძველთაგანა ეგლა დაგვრჩა გრძნობით სავსე, გონიერი“. ილიას ეჭვი არ ეპარება, რომ მას უყვარს თავისი ერი და „ძველის და ახლის შუა შემაერთავი ხიდია“, თუმცა „გამოცანების“ ავტორი მაინც საყვედურობს გამოჩენილ პოეტს, რომ „გაუბედავია“ და „ამ კარგსაც ქვეყანა ზოგჯერ ფეხებზედ ჰკიდია“. ალბათ ამიტომაც იყო, რომ გრიგოლ ორბელიანს დიდად არ სწყენია ილიას გაკიცხვა და უთქვამს: „არა, არა მწყინს. მამას არ უნდა ეწყინოს სილა თავის პატარა შვილისა. ერთი რამ მანუხებს მხოლოდ: იქ ზემოთ მივა ეს ამბავი და არ ივარგებს“ [იხ. გრ. ყიფშიძე, „ილია ჭავჭავაძე“, გვ.38].

მეცხრე გამოცანა თავად „გამოცანების“ ავტორზეა. ილია აფრთხილებს ადრესატებს, რომ მტერი არ არის, თუმცა მათი წყენა არ ანაღვლებს, არც მათი რიდი აქვს. ამის მიზეზი კი შემდეგია: „ვით თქვენ ქვეყანა, მეც წყრომა / თქვენი ფეხებზედ მკიდია“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 134].

„კიდევ გამოცანების“ ტექსტები გაცილებით დიდია „გამოცანის“ ტექსტებზე. ილიამ მიზნად დაისახა უფრო გამოკვეთილი ყოფილიყო ადრესატთა ვინაობა და მისწრაფებები, რათა საზოგადოებას უკეთ დაენახა და ამოეცნო ისინი. პირველი გამოცანა ეხება მიხეილ ლორის-მელიქოვს, იმ პერიოდში თერგის ოლქის უფროსს, შემდგომში შინაგან საქმეთა მინისტრს და უფრო მოგვიანებით რუსეთის იმპერიის კანცლერს. ილია მას ახასიათებს, როგორც „ოინბაზსა“ და „ლაქათას“ (ანუ მოლაყბეს), მეტაფორულად კი „გრძლად გაღეულ მელიას“ უწოდებს. მის წარმომავლობაზე შემდეგი სიტყვებით მიგვანიშნებს: „ბაზრის ბიჭად გაჩენილა, / ეხლა ქვეყნის მმართველია“ ; „ბევრჯერ გაძვრა და გამოძვრა, / მაგრამ ვერ გახდა გრაფია“; „გრაფობისთვის ერი დაკლა, / ცოდვა დაიდვა დიდია“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 135]. ლორის-მელიქოვის მორალური

უღირსობის წარმოსაჩენად ილია წერს: „დროთა ბრუნვის შესაფერი / კარგად იცის მოძახილი“ [იქვე]. ამით პოეტი ამბობს, რომ ადრესატი არა პირადი შეხედულებებით, არამედ დროის შესაბამისად მოქმედებს და სხვისი ამყოლია.

მეორე გამოცანა ლევან მელიქიშვილს შეეხება, იმ დროისათვის დაღესტნის ოლქის უფროსს. ილია აღნიშნავს, რომ ის ჩვენი ქვეყნიდან მოშორებულია და დიდი თანამდებობა უჭირავს. გამოცანების ავტორი მას შედარებით ინდობს, ამბობს, რომ სხვასავით ქართველობა არ ეთაკილება, ამის გამო საქებად, მაგრამ მისი სხვა სიკეთე არ სმენია, თუმცა მრავალჯერ ჰქონია სიკეთის ქმნის შესაძლებლობა; ამიტომ ილია მაინც ეჭვქვეშ აყენებს მის პატრიოტობას: „ნეტა ვიცოდე: ქვეყანა / მასაც ფეხებზე ჰკიდია?“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 136].

მესამე გამოცანის ადრესატია იოსებ თარხნიშვილი, გენერალ-ადიუტანტი, „ბაიყუშვით თავდიდა“, „მუდამ გაბუტვილი“, „უტყვი და შტერი“, „თავმძიმე“ და „ჭკვასუსტი“. ილია მას ბრალად სდებს ახალგაზრდა თაობის დაქსაქსვას, რის გამოც დედების წყევლა დაჰყვება თან, თუმცა თავისი მორალური სახიდან გამომდინარე, „წყევლაც და ქვეყანაც იმას ფეხებზე ჰკიდია“ [იქვე].

მეოთხე გამოცანა მიხეილ თუმანიშვილისადმი მიძღვნილი, ცნობილი პუბლიცისტის, პოეტისა და საზოგადო მოღვაწისადმი. ილია მას „მოარშიყედ“ ახასიათებს, თუმც ამისთვის ასაკი ხელს არ უწყობს. სატირული ეპითეტები ანგრევს თუმანიშვილის პიროვნების ავტორიტეტს: „პრანჭია“, „გრეხია“, „ენამტანი“... ილია საუცხოოდ იმარჯვებს სატირულ შედარებასაც: „ჩინოვნიკობაში იგი / თურმე გამოქნილი არი, / ისე როგორც უღლის ქვეშა / ჩვენი გლეხიკაცის ხარი“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 137]. ის ჩინებით იწონებს თავს, „წვრილებში თავმოძნონეა, / სხვილებში ფეხის მტვერია“. როგორც მწერალს, მიხეილ თუმანიშვილს, ილია ქურდობაშიც ადანაშაულებს, სხვისი ფრთების მოპარვაში (საინტერესოა, ბარათაშვილის შემოქმედებას ხომ არ გულისხმობს?) ბოლოს ჭავჭავაძე აღნიშნავს, რომ

ძალიან გაუგრძელდა გამოცანა, თუმცა ამის მიზეზსაც ასახელებს: „ფუყე, უსახო კაცისა / მოკლედ აღწერა ძნელია“ [იქვე]. აქ ილიას სიტყვის გერგილიანობასთან გვაქვს საქმე.

მეხუთე გამოცანა დიმიტრი ყიფიანზეა, თუმცა ზემოთ აღნიშნულ საქმეში მას არც მონაწილეობა მიუღია და არც თანაგრძნობა გამოუხატავს, ამიტომ გასაკვირია, თუ რატომ აქცია ილიამ ის ერთ-ერთი გამოცანის ადრესატად. სავარაუდოდ, მას სურდა, კარგი პიროვნებაც წარმოეჩინა ამდენ უარყოფითს შორის. ილია აქებს დიმიტრი ყიფიანს, მისი საქმის ნაყოფს გვაჩვენებს, რაც თავად ხის ამოცნობაში გვეხმარება. მან მართომ ითავა ქვეყნის საკეთილდღეო საქმე (ილიას მხედველობაში აქვს დიმიტრი ყიფიანის მიერ შედგენილი ბანკის პროექტი და მისი მეცადინეობა, რომ ამ საქმეში ფული გაეღოთ), მან შეარჩია მტრები და ერთმანეთის შველა ასწავლა. მას საქმით უყვარს თავისი ქვეყანა. თუ რამ ცოდვა აქვს, ისიც მიეტევება, რადგან ბევრი კეთილი საქმის მთესველია. ეს გამოცანაც სხვათა მსგავსად სრულდება, თუმცა მასში საპირისპირო აზრია გამოთქმული: „მარტო მას, ვგონებ, ქვეყანა / ფეხებზედ არა ჰკიდია“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 138].

მექექსე გამოცანა კონკრეტულად არავის ეხება, რადგან მისი ადრესატები „თვის ქერქში“ არიან შეყუჟულნი, დიდ ნახირში მათი ბლავილი არ ისმის. მათში ბევრი წურბელაა, ასევე – გველი, ხვლიკი, ლოკოკინა. მათ იციან, რომ არ ვარგანან და შინ სხედან. მათი ხროვა დიდია და „მათ ყველას ერთად ქვეყანა/ შინვე ფეხებზე ჰკიდიათ“.

მეშვიდე გამოცანის ადრესატი თავად ავტორია. ილია გამოლანძღულთა თვალსაზრისით აფასებს თავის ქმედებას, რომ თითქოს მან ერის მეთაურების გალანძღვით მტრები გაახარა. (ამ აზრმა, სავარაუდოდ, გაიჟღერა მამათა თაობაში, რასაც გრიგოლ ორბელიანის სიტყვებიც მოწმობს, „იქ ზემოთ მივა ეს ამბავიო“). ილია კი ფიქრობს, რომ ჩვენი მტერი მხოლოდ სიბრმავეა, უვარგისი კაცის დანდობა, ფლიდობა და თვალთმაქცობა. გამოცანებით ყველას თავისი მიუზღა მწერალმა და ამით

სამართალი აღადგინა, ის, „ვინც ჩრდილში იყო“, „მზეზე გამოფინა“. მწერალი იესოს სიტყვების პერიფრაზით გმობს ქვეყნისათვის გამოუსადეგარ ადამიანებს: „და, ვით თქმულა, მინებოთ / მკვდარნი დაფლვად მისთა მკვდართა; / მინდა, რომ ვინც ჩვენის ქვეყნის / ჩვენში პირმომარიდია, / ის თქვენც ფეხებზედ გეკიდოსთ, / ვით მე ფეხებზედ მკიდია“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 140].

სავარაუდოდ, არც ისე ნაწყენმა გრიგოლ ორბელიანმა მაინც გადაწყვიტა ილიასათვის პასუხი გაეცა, თუნდაც იმ მიზნით, რომ „იქ, ზემოთ“, გასამართლებელი საბუთი ჰქონოდა. გასცა პასუხი და გალანძღა ახალი თაობა. მას ბრალად დასდო ქვეყნის ღალატი, ურწმუნოება, ენის წახდენა, სიტყვისა და საქმის სხვადასხვაობა. ქვეყნის ღალატის არგუმენტი ის იყო, რომ ახალი თაობა არ მონაწილეობდა რუსეთის წარმოებულ ომებში, რომელთაც ძველი თაობა საქართველოს მტრების წინააღმდეგ ბრძოლად აღიქვამდა; ურწმუნოებად უთვლიდა წირვა-ლოცვაზე დაუსწრებლობას, ენის წახდენად კი მის სასაუბრო მეტყველებასთან დაახლოებას. ილიას „**პასუხის პასუხმაც**“ არ დაიგვიანა.

ილია იფერებს დაჩაგრულის პოზას და ზუსტად იმ სალანძღავ ლექსიკას იყენებს, რომლითაც გრიგოლ ორბელიანმა შეამკო ახალი თაობა („კატის კნუტებო, საიდან კნავით“ და ა. შ.), მაგრამ მხოლოდ ამ პოზით არ ამოიწურება ილიას სატირული დამოკიდებულება ძველი თაობისადმი. ის აქცენტს მათ ჩინებზე აკეთებს, რომელთა მიღებასაც მათ ქვეყნის ბედი გადააყოლეს:

„ჩვენ უჩინონი,
ჩვენ უჩინონი
თქვენ, ჩინიანთა, ბუზად გგონივართ,
იქიდამ ვკნავით,
სად თქვენის მადლით
ხაფანგებ ქვეშე დამწყვდეული ვართ“

[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 141].

ილიას სიტყვებში სახეზეა მკაცრი ბრალდება, რომ მამათა თაობამ თავისუფლებისათვის ბრძოლას მონობა არჩია, რომ შვილები მათ გამო არიან „ხაფანგებ ქვეშ“, რადგან მათ თავიანთი ქვეყანა ჩინებზედ და ჯვრებზედ გაცვალეს. მართალია, ახალმა თაობამაც „მოიარა“ რუსეთი, მაგრამ „მამათა“ მსგავსად არ მოქცეულა, „მათი ხელობა“ არ უსწავლია. ხელობაში უპირველესად იგულისხმება მონური მორჩილება იმპერიისადმი, ასევე – მლიქვნელობა, კაცის ზნეობის ჩინებით შეფასება, პატრიოტობისა და ლიბერალობის ლანძღვა, ფარისევლობა.

ილია ნაწარმოებში ფარულად ატარებს ეროვნულ-განმათავისუფლებელ და სოციალურ იდეებს, რაც ხალხის გაერთიანებაში, „ერთმანეთობით მილიონებად“ გადაქცევაში მდგომარეობს და ამ ერთობის ძალას წარმოაჩენს: „თქვე ყოვლად ბრმანო, / თვით ოკეანო /ერთად თავმოყრილ წვეთით შემდგარა“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 142]. სოციალური თავისუფლება (რომლის წინააღმდეგიც იყო მთელი ქართული თავადაზნაურობა) გამოიხატება სიტყვებში: „თქვე ნაცარმქექნო / და გულნამცეცნო, / აქაც ძირს უთხრით ღარიბთ ერთობას“ [იქვე]. თავადაზნაურობის ნაცარქექიაობა და უქმად ყოფნა ხელს უშლის ქვეყნის გაძლიერებას და სწორ გზაზე დადგომას:

„ვართ უღონონი,
უგზო-უკვლონი
მით, რომ თქვენ ჰყრიხართ უქმად ჩვენშია,
ჩვენ მოკუნტულნი,
თქვენ გაბღინძულნი,
ვერა ვთავსდებით ერთმანეთშია“
[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 143].

დაბალი ფენისადმი, „ტვირთმძიმეთა და მაშვრალთადმი“, ძველი თაობის დამოკიდებულება არგუმენტია ილიასათვის, რომ ძველი თაობა იქით დაადანაშაულოს ურწმუნოებაში და თავისი სოციალური, სარწმუნოებრივი პოზიცია მკვეთრად გამოხატოს:

„ხოლო გვწამს ღმერთი _
უქმთა წარმწყმედი,
ტვირთმძიმეთა და მაშვრალთა მხსნელი,
ღმერთი ტანჯულთა,
ღმერთი ჩაგრულთა,
ღმერთი უძლურთა შემწყნარებელი“ [იქვე].

ილიას სატირა ცინიზმში გადადის სატირული შედარების მეშვეობით, რომელშიც უფლის სიტყვების პერიფრაზია გამოყენებული (მათე 23, 27): „მან კუბოს მორთულს, / შიგ სიმყრალით სრულს, / თქვენებრი კაცი არ დაადარა?“ [იქვე]. ილიას აზრით, „ზაკვით სავსე“ ადამიანი „ავმორწმუნეა“; მას უფალი მხოლოდ სიტყვით სწამს და არა საქმით. როდესაც საქმე ენის წახდენის საკითხს ეხება, ილია გრიგოლ ორბელიანის ციტირებას ახდენს – „მტერობა ენის არს მტრობა ქვეყნის“ – და სვამს კითხვას: „მაგრამა გმობა, / ენისა მტრობა / ბრალად ვის დავდვით – ჩვენა თუ თქვენა?“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 144]. პოეტი შეახსენებს „მამებს“, რომ ენის პატრონნი მათზე უნინ თავად იყვნენ, მაგრამ შიშით არც გარეთ და არც შინ ამ ენაზე არ საუბრობდნენ, ხოლო ერთ-ერთმა მათგანმა მას „მკვდრის სუდარაც კი გადააფარა“. ილიას მხედველობაში ჰყავს გიორგი მუხრანბატონი, ავტორი ბროშურისა «О существе национальной индивидуальности и об образовательном значении крупных народных единиц». სტატიის ავტორი ქადაგებდა აზრს, რომ დიდი სახელმწიფოები შთანთქავენ მცირე ერებს და ასევე მათ ენას. ილიას სწამს, რომ ადრე თუ გვიან გამოსწორდება ის, რაც ენას ვცოდეთ (აქედან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ ილია ენას იმ ცოცხალ პროცესად აღიქვამს, რომელსაც თავის დაცვა და გადარჩენა შეუძლია), მაგრამ თაობის „მრუდი საქმენი“ კი ისტორიას დარჩება.

ლექსის მეექვსე ნაწილი წმინდა სატირაა ძველი თაობისადმი, ანდაზითა და რუსთაველის პერიფრაზით გამოხატული. „ასეთმა ფურმა უნდა დაგვწიხლოს, რომ ჩვენზედ ბევრსა თვით იწველიდესა“, – წერს ილია და ამით ეუბნება ძველებს, რომ

ისინი მათ არაფრით აღემატებიან. გრიგოლ ორბელიანის სალანძღავი ფრაზები ახალი თაობისადმი – „ვინა ყრიხართო, ვირები ხართო“ – ილიამ ძველთა ზრდილობის საჩვენებლად გამოიყენა და შოთას სიტყვებით ახსნა მათი მთქმელების ქმედება: „მაგრამ შოთამ ჰსთქვა, – /რაც კოკაში ჰსდგა, /იგივე თურმე წარმოსდინდება“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 146].

საბოლოოდ ილიამ ვერ მოითმინა, რომ მამათა თაობიდან ცალკე არ გამოეყო გიორგი მუხრან-ბატონი და მისთვის საგანგებო ლექსი არ მიეძღვნა, სათაურით **„რჩევა“**. პოეტმა მისი საქციელი (ბროშურის დაწერა) „დიდთა საფერად“ მიმართულ ქმედებად ჩათვალა, რაც ყოველთვის ეხმარება ადამიანს პირადი ცხოვრების წარმართვასა და სხვათა მიერ მის დაფასებაში. გიორგი მუხრან-ბატონის ბროშურაზე მიუთითებს ილიას სიტყვები: „დიდთა უკმიე, სხვათ არა, / და იქადაგე: – „წესია, / რომ დიდმა ჰყლაპოს პატარა“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 147]. ლექსში ამ ბროშურისა და მისი ავტორისადმი არა მარტო სატირაა გამოთქმული, არამედ კრიტიკაც – მუხრანსკი ვერ ასაბუთებს თავის მოსაზრებას – და არც არავინ სთხოვს საბუთს: „შენ საბუთი ვინ მოგკითხოს, / – „ჯერ ეგრე-თქო, დამიჯერეთ, / საბუთი-თქო მერე იყოს“ [იქვე]. ილიამ კარგად იცის სატირის ობიექტის ქცევის მიზეზი – მაღლა აცოცებისათვის რომ კუდის ქნევაა საჭიროა. მკითხველსაც ირონიულად იმავეს ურჩევს:

„ამას გირჩევ, იმიტომ რომ
ჩვენ გვყავს ერთი მეგობარი,
რომელიცა ამგვარ ქცევით
ჩვენში ბედნიერი არი“

[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 149].

ილიას სატირულ-იუმორისტული ლექსია **„ორხმიანი საახალწლო ოპერეტი“**, რომელიც პოეტმა 1894 წლის დამლევს, სწორედ საახალწლოდ, დაწერა. მიუხედავად იუმორისტული განწყობისა, რომელსაც ქმნის ადრესატ-პერსონაჟის სიტყვები და შემდეგ ხოროს კომენტარი, მასში ქართული პუბლიცისტური

ცხოვრების მთელი სპექტრია წარმოჩენილი, პერიოდული ორგანოებისა და მათი თანამშრომლების ურთიერთდამოკიდებულების ცალკეული ნიუანსებია გამოხატული. პერიოდული პრესიდან პერსონიფიცირებულია „კვალი“ და „მოამბე“ (მოხსენიებულია გაზეთები: „ივერია“ და „კავკაზი“), პუბლიცისტებიდან: გიორგი წერეთელი, ზოილი ანუ დავით კეზერელი, აკაკი წერეთელი, სილოვან ხუნდაძე, ანტონ ფურცელაძე, მიხეილ მაჩაბელი, ივანე მაჩაბელი, გრიგოლ და ალექსანდრე ყიფშიძეები, ნიკო ცხვედაძე, იაკობ გოგებაშვილი და თავად ილია ჭავჭავაძე.

გიორგი წერეთელი 60-იან წლებში გამოდის საზოგადოებრივ ასპარეზზე და „თერგდალეულთა“ დასის ერთ-ერთი ფუძემდებელია, თუმცა 1893 წლიდან, მას შემდეგ, რაც მან დააარსა ლიტერატურულ-პოლიტიკური გაზეთი „კვალი“, გიორგი წერეთელი მესამე დასს ჩაუდგა სათავეში. ეს იყო პირველი სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაცია საქართველოში, რომელიც მარქსიზმის გავრცელებას უწყობდა ხელს. ილია რჩებოდა ეროვნულ-დემოკრატიული მოძრაობის ლიდერად, ანუ ნაციონალისტად, და, მიუხედავად დაბალი კლასისადმი თანაგრძნობისა და მისი უფლებების დაცვისა, არ აღიარებდა ამ კლასის ჰეგემონიას, რამაც პირველსა და მესამე დასს შორის დაპირისპირება გამოიწვია. „ოპერეტი“ გიორგი წერეთლის გამოსვლით იწყება:

„მე ვარ და ჩემი ნახატი,
გამთენებელი ღამისა,
ბებერი, მაგრამ მაინცა
თავი ახალის დასისა“

[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 161].

ლექსი ხალხური „მე ვარ და ჩემი ნაბადის“ მიბაძვას, რაც უკვე ქმნის მის სატირულ ხასიათს. სატირა კიდევ უფრო მძაფრდება ხოროს რეპლიკაში, რომელიც ასევე ანდაზის პერიფრაზია: „ბებერსა, სასძლოდ მორთულსა, /უფრთხილდი, მოერი-

დეო“ [იქვე]. ეს ანდაბა ორაბროვნად გიორგი წერეთელსა და მის დასს აცამტვერებს.

ილია, მიუხედავად იმისა, რომ თავად სოციალური ჩაგვრის წინააღმდეგი და გლეხთა რეფორმის სულისჩამდგმელია, არ იზიარებს დავით კეზელის ხალხოსნურ იდეებს, რადგან თავად-თა ინტერესებსაც იცავს. ის არ ებრძვის დავით კეზელს, მაგრამ არც მის მხარდასაჭერად მოქმედებს. სწორედ ამის დამადასტურებელია ზოილის გულუბრყვილო განცხადებაც, რომ, ვისაც ებრძვის, ისინი არ ებრძვიან, ამიტომაც გამარჯვებულია, თუმცა ხორო გარკვევით და ერთმნიშვნელოვნად ხსნის ამ ფაქტის მიზეზს:

„ქორი ბუზს არა იკადრებს,
არცა სდევს საჭმლად ნდომითა,
სონლული მუმლის შეპყრობად
ფრთებსა არ გაშლის ზომითა“
[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 162].

ზოილი ილიასათვის იმდენად უმნიშვნელო მოღვაწეა, რომ მასთან კამათს არ თვლის არსებითად, თუმცა ეს მოღვაწე მაინც ხდება მისი კრიტიკისა თუ სატირის ობიექტი პუბლიცისტურ წერილებში და „საახალწლო ოპერეტში“ პერსონაჟადაც გვევლინება.

ილია აკრიტიკებს გაზეთ „კვალში“ აკაკის მონაწილეობას, ხოლო ამ ფაქტის შესახებ თავად „კვალს“ ათქმევინებს. ხოროს რეპლიკით, რომელიც ანდაზის პერიფრაზია, ნათლად იხატება ის სიტუაცია, რომ აკაკი კვალელთა ქებასაა აყოლილი: „ცუდ კაცსა მწე ააზავებს, / მტყუანს - ტყუილი ქებანი“ [იქვე]. გაზეთ „კვალის“ პოლიტიკური ორიენტაცია ნათლად იხატება მისსავე სიტყვებში, რომელთაც ხორო „მკვებარის სიტყვად“ აფასებს: „მდიდარი პირქვე დავეცი / და ღარიბი აღვადგინე“ [იქვე]. „კვალ-ლი“ „ივერიასთან“ დაპირისპირების მიზეზად სწორედ თავის მრწამსს ასახელებს, რაც შემდგომ სიტყვებში გამოიხატება:

„მდიდარი წყალმა წაიღოს,
ცხოვდეს ღატაკი ვნებული.
ეს მცნება მე ჩემს დროშაზედ
მოქარგვით დამინერია“

[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 163].

სწორედ ამ მიზეზის გამო ებრძვის მას „ივერია“, რომელსაც ღატაკთა დამფასებელი გაზეთი „მდიდართა ყმას“ უწოდებს. „კვალი“ ჩემულობს ახალგაზრდობის მხრიდან თანაგრძნობას, რასაც ხორო „ტყუილ ქადილად“ აღიქვამს და „კვალს“ უწინასწარმეტყველებს, რომ „ლაქუცით და კუდის ქნევით“ „ფონს ვერ გავა“. „კვალი“ პომპეზურად განაცხადებს ახალი დასის დაბადების შესახებ, რომლის სარდლადაც გიორგი წერეთელს ასახელებს: „ჩამოდექით!.. მობრძანდება / ჩემი მესამე დასია!..“ ხორო სასტიკად აკრიტიკებს ამ დასის საქმიანობას: მესამე დასელთა სიტყვებში „ტყუილ ფრაზების რახარუხს“ ხედავს და არა მართალი გულის ძგერას, მათ პოლიტიკურ მრწამსზე კი ირონიულად შენიშნავს, რომ ამას „თვალთახედვის სულ არქონა სჯობსო.“

ლექსის მეოთხე ნაწილის პერსონაჟად ილიამ სილოვან ხუნდაძე გამოიყვანა, ეტყობა, ვერც მას აპატია „კვალთან“ თანამშრომლობა. სილოვან ხუნდაძე დაუფასებლობაზე ჩივის, ხოლო ხორო ამაყად მიუთითებს, რომ ანწლისაგან ყურძენს ვერ მივიღებთ.

„ოპერეტის“ მეექვსე ნაწილი ილია ბახტაძეს, ხონელს, ეხება, რომელსაც „ქართული მწერლობა ღმერთად“ მიაჩნია, თუმცა ილია აკრიტიკებს მის თანამშრომლობას რუსეთის პრესასთან და საქართველოში დაბრუნების შემდგომ - „კვალთან“. მისი გაკიცხვის უპირველესი არგუმენტი კი გიორგი წერეთლის „ისტორიული აბდაუბდისა“ და სილოვან ხუნდაძის „უმარილო ლექსთა“ ქებაა. ილია იმასაც აღნიშნავს, რომ ხონელი გაზეთ „კავკაზს“ გაეყარა და „მოამბეში“ გადავიდა, ამას თავად ახალდაარსებული „მოამბეც“ ადასტურებს; ხონელსა და ზოილს ის „ერთმანეთის ჩრდილებს“ უწოდებს. ირონიულია ილიას გან-

ცხადებაც, რომ ამ მწერლებმა შესაძლოა, გაანათონ ქართული მწერლობის „წყვდიადი და ბნელი“. ხორო დავით გურამიშვილის წაბადვით განაცხადებს:

„მე ნუ მომცეს ღმერთმა იგი,
რაც ხონელმა სთესოს, ჰფარცხოს;
მე იმ პურსა ნულარ მაჭმევთ,
რაც ზოილმა გამოაცხოს“

[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 167].

ამას მოჰყვება რუსთაველის წაბადვა: „ნუთუ ეს დაგვრჩა სანაცვლოდ / მის იმედისა დიდისა?! [იქვე]. „საახალწლო ოპერეტის“ მეშვიდე ნაწილის პერსონაჟი აკაკია, რომელიც თავისივე ლექსის - „ჭალარას“ - ჰანგზე გულისტკივილს გადმოგვიშლის: „დავბერდი, დავჩაჩანაკდი, / წვერი შემექმნა ჭალარა.../ ტყუილს ვინ სჩივის, მართალიც / ჩემი არ სჯერათ, აღარა“ [იქვე]. აკაკი განიცდის, რომ ანტონმაც გააკრიტიკა - „ანტონმაც მე წინ გამიგდო“. ილიას მხედველობაში აქვს 1879 წელს ანტონ ფურცელაძესა და აკაკის შორის გამართული დიდი პოლემიკა, რომელიც გამოიწვია აკაკის სატირულმა ლექსმა „უ-ს“ („საბრალო არის დატვირთული უზომოდ ვირი“). ილია აკაკის თავისივე თავის ხოტბასაც სწამებს - „ჩემი მევე ვთქვი ქებანი, / სხვამ რომ არა სთქვა არარა“; მისი სატირის „ბასრ ენაზეც“ მსჯელობს: „ვინც რომ გაკვანრე ბასრ ენით, / ან აღარ მინდობს, აღარა...“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 168]. ხორო აკაკის აღიქვამს როგორც „სოროში თავშეყოფილს“, რომელსაც „კუდი გარეთ აქვს დარჩენილი.“ რატომ გაიმეტა ილიამ თანამბრძოლი ასეთი სატირული მეტაფორისთვის?! იმიტომ ხომ არა, რომ არ აპატიო გაზეთ „კვალთან“, მესამედასელებთან თანამშრომლობა?!

ოპერეტის მერვე ნაწილი ეძღვნება მიხეილ მაჩაბელს, რომელიც დახასიათებულია როგორც „გრძლად მეტყველი ორატორი“. მისი სიტყვა „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგიდან შაირობის წაბადვა: „ორატორი მას არ ჰქვია, / ვინც სადმე სთქვას ერთი-ორი, / გრძელი სიტყვა მოკლედ მოსჭრას / და გაქირდეს, ვითა ჯორი“ და ა.შ. [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 169]. ხორო მას „ბურუსში

ძალის ყეფის“ ამყოლად ახასიათებს. სავარაუდოდ, მიხეილ მაჩაბელი „საახალწლო ოპერეტში“ მოხვდა იმის გამო, რომ 1887-1892 წლებში ის იყო თბილისის საქალაქო საბჭოს ხმოსანი და საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიის წევრი, ამავე დროს, ივანე მაჩაბლის მომხრე ბანკის ირგვლივ გამართულ კამათში.

ლექსის მეცხრე ნაწილის ადრესატი თავად ილია ჭავჭავაძეა. ილიას სტილია ადრესატთა კრებულში საკუთარი თავის დანახვა და საკუთარი ქმედებების გაშარუება. ეს მის ლექსს ყოველთვის ობიექტურობას სძენს. ამ კონკრეტულ სატირაში ილია სიბერეს უჩივის, თითქოს განიცდის, რა თქმა უნდა, ირონიულად, რომ ზოილი აბუჩად იგდებს, ხონელი კი აღარ სწყალობს, მის უვიცობასა და სიზარმაცეს კი ვანოს (ივანე მაჩაბლის) ბუკი და ნალარა ამხელს; ძმები ყიფშიძეებიც გაუნაწყენდნენ; ბედმა ესეც არ აკმარა და მიშოც (მიხეილ მაჩაბელი) გადაჰკიდა (ეს სიტყვები მიგვანიშნებს ილიასა და მიხეილ მაჩაბლის განსხვავებულ თვალთახედვაზე ბანკის საკითხებთან დაკავშირებით). ამიტომ მას ისღა დარჩენია, ბანკში უქმად გდებას სადმე წავიდეს და აჰყვეს „მიშოს მცნებასა“ (აქედან ცხადი ხდება, რომ მიხეილ მაჩაბელი მომხრეა ილიას მიერ იმ ბანკის დატოვებაზე, რომლის დამაარსებელიც თვითონ იყო). აღსანიშნავია, რომ ილიასადმი მიძღვნილი ლექსიც აკაკის „ჭალარას“ პაროდიაა. საყურადღებოა ხოროს შენიშვნაც ილიას სიტყვებისადმი: „ხსოვნა არა ჰხამს ჭირისა, / ვით დღისა გარდასულისა“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 171], რაც ილიას მიერ თავისივე თავის დარიგებად უნდა მივიჩნიოთ.

ლექსის მეათე ნაწილი ივანე მაჩაბელს ეძღვნება. ილია მას ზმით „თავ-ხედს“ უწოდებს და მის უსუსურობას გამოხატავს შემდეგი სიტყვებით:

„მაგრამ მაინც იმედია,
თავ-ხედ გასდონ წკირი, ჩხირი,
მეც ფასი მაქვს, ვიდრე კიდევ
ხილად გადის პანტის ჩირი“

[ჭავჭავაძე ი. 1987 : 172].

ე.ი. ივანე მაჩაბელი წკირიი, რომელსაც საფუძვლად დი „თავ-ხედ“ თვლიან, სინამდვილეში ის პანტის ჩირის ფასიი. ხოროს შენიშვნით, ღმერთმა ნუ ქნას, ისეთი დრო მოვიდეს, რომ პანტის ჩირი ხილად ჩაითვალოს. ხოროს ლექსი პაროდიიი გურამიშვილის ლექსისი – „დავით გურამიშვილისიგან სანუთროს სოფლის სამდურავი“:

„მიდის, მოდის ეგ ბატონი,
იბრძვის, შფოთავს, ჰრთის დი ჰღელავს...
თვითც არ იცის, – ცელს რას აქნევს,
რასი სთიბავს, რასი სცელავს?
ამად ვწუნობ ამგვარ კაცსი:
სულ ბნელიი, რასიც ელავს“ [იქვე].

ზემოთ მოტანილი ძალზე მოსწრებული, გერგილიიანად მი-სადაგებული დიხასიიათებიი ივანე მაჩაბლისი ილიის პოზიციი-დან.

ლექსის მეთერთმეტე ნაწილი ნიკო ცხვედაძეს, ცნობილ მასწავლებელსი დი სასკოლო განათლების რეფორმატორს, ეხება; მისი ლექსი არც სატირაი დი არც კრიტიკი; ის მოწოდებ-ბიი მშობლებისათვის, შვილები განათლების გარეშე არ დატო-ვონ. მასში ჩართულიი სტროფები დავით გურამიშვილის ლექ-სიდან – „სწავლა მოსწავლეთი“. ხოროც გურამიშვილის სიტყვე-ბის პერიფრაზით ეთანხმება მას: „ვითი კლდე-ტინი, მაგრად სდგას / დი უძლებს ქართი ქროლასი, / ისე ჭკვიანი სწავლული – / ამი სანუთროს რჩოლასი“ დი ა.შ. [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 173].

„საახალწლო ოპერეტის“ მეთორმეტე ნაწილი იაკობ გოგე-ბაშვილს ეძღვნება, რომელიც სამართლიიანად აქებს თავის „დედაენას“. მისი ლექსი „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგის წაბაძ-ვიი: „ჩემი აწ ცანით ყოველმან, / მას ვაქებ, რაცა მიქიი; / დედა-ენი მიჩნს სახელად, / არ თავი გამიქიქიი. / იგიი ფუძე ქართ-ლისი, / მაგარი, ვითი ჯიქიი...“ დი ა. შ. [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 173].

ხოროს სატირა მიმართულიი იმ პირებისადმი, რომლებიც დედაენას ებრძვიან, კერძოდ, გიორგი წერეთლისადმი. ილიი

აღნიშნავს, რომ გიორგი წერეთელი სხვისგან წვრთნას არ იღებს. მის საქციელს მწერალი რუსთაველის აფორიზმით აფასებს: „გონიერსა მწვრთნელი უყვარს, / უგუნურსა გულსა ჰგმირდეს“ [იქვე].

როგორც ვხედავთ, „საახალწლო ოპერეტი“ ძირითადად მიმართულია „მესამე დასისა“ და მისი ლიდერის წინააღმდეგ. მასში ის პუბლიცისტებიც ხვდებიან, რომლებიც გაზეთ „კვალთან“ თანამშრომლობენ, თუმცა ილია საბანკო საქმეში თავის მოწინააღმდეგეებსაც უჩენს „ოპერეტში“ სათანადო ადგილს. როგორც მას სჩვევია, ერთ-ერთი პერსონაჟი თავადაა, თავის თავზე მსჯელობისას ილია ინარჩუნებს სატირულ სტილს. პოეტი ოპერეტში ისეთ მღვანეებსაც აერთიანებს, რომელთა შესახებ მხოლოდ კარგს ამბობს. ასეთები არიან ნიკო ცხვედაძე და იაკობ გოგებაშვილი. ესეც ილიას სტილია, რომ სატირულ ობიექტს საქებარი დაუპირისპიროს.

ილიას კიდევ ერთი სატირული ლექსი აქვს, რომელიც უსათაუროა და გამოცანების ფორმით არის დაწერილი. ილიას თხზულებათა 1914 წლის გამოცემაში ეს ლექსი ნაწყვეტების განყოფილებაშია შეტანილი; ჩანს, გამომცემლებს იგი დასრულებულად არ მიუჩნევიათ. მართლაც, ამ გამოცანებში ვერ ვხედავთ პიროვნებისათვის დამახასიათებელ კონკრეტულ ნიშნებს, რომ მოვახდინოთ ადრესატთან იდენტიფიკაცია. პირველ გამოცანაში სატირის ობიექტი შემკულია სატირული ეპითეტებით – „უმეცარი, შლეგი, წბილი“, რომელთანაც არავინ კადრულობს არც ზავს და არც ბრძოლას. გამოცანა სრულდება სიტყვებით: „სჯობს უყოლობა კაცისა / შენისთანისა ყოლასა“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 175].

ერთადერთი ხელჩასაჭიდი ნიშანი კაცის ვინაობის გამოცნობისა არის ის, რომ ადრესატი თანამშრომლობს «Листок»-თან, თბილისის ყოველდღიურ რუსულ გაზეთთან. პავლე ინგოროყვა, რომლის რედაქტორობითაც გამოვიდა ილიას თხზულებათა სრული კრებული (1951 წ.), მიიჩნევს, რომ „პირველი გამოცანა, ყველა ნიშნებით, ეხება დავით კეზელს, მეორე გა-

მოცანა შესაძლოა გიორგი წერეთელს გულისხმობდეს, თუმცა ამისი გადაჭრით თქმა ძნელია, ხოლო ვის ეხება მე-3 გამოცანა, ეს გამოურკვეველი რჩება“ [ჭავჭავაძე ი. 1951 : ტ. I, 457]. ლექსის თარიღად 90-იან წლებს მიიჩნევენ. მართლაც, თანამედროვეთა დახასიათებით პირველი გამოცანის ადრესატი კვებულს მიაგავს (იხ. ს. მაგალობლიშვილი, „მოგონებანი“¹). მეორე გამოცანაში გიორგი წერეთელზე მიგვანიშნებს მხოლოდ ის, რომ ძმობასა და ერთობას გვიქადის ზათქითა და ზარით და „ახლებში თავს დებს“. ილია ადრესატზე ორაზროვნად განაცხადებს: „რაც გინდ რომ ქერქი იცვალოს, / გველი ეგრევე გველია“ [ჭავჭავაძე ი. 1987 : 176]. მესამე ადრესატზე ვიცით მხოლოდ ის, რომ „კალამი უშოვნია, წერის უნარი არა აქვს, მაგრამ თავს იქებს. მისი დახასიათება რუსთაველის აფორიზმით სრულდება: „ყვავი რა ვარდსა იშოვის, / თავი ბუღბუღი ჰგონია“ [იქვე]. მიუხედავად იმისა, რომ ძნელია ადრესატების დადგენა, ლექსში ჩანს ადრესატებისაგან გამონეწეული ილიას გულისტკივილი და დაუოკებელი სურვილი მათი მხილებისა. შემთხვევითი არ უნდა იყოს ის ფაქტიც, რომ ერთი და იგივე ადრესატი მის სხვადასხვა სატირულ ლექსში ხვდება. ალბათ ავტორს არ აკმაყოფილებს ის, რაც მათზე უკვე თქვა, და მხილებას სიმწვავეს ჰმატებს.

როგორც ვხედავთ, ილიას სატირული ლირიკა, ძირითადად, იქმნება 90-იან წლებში, კონკრეტულ მოვლენებთან და პირებთან მიმართებაში. ილია ოსტატურად იყენებს სატირის

¹ სოფრომ მაგალობლიშვილი, მოგონებანი, გამომცემლობა „ფედერაცია, 1938 წ., გვ. 191. წიგნში ვკითხულობთ: „დავით კვებელი, რომელიც დავით სოსლანის და ზოილის ფსევდონიმებით სწერდა ჯერ ქართულს გაზეთებში და მერე, როდესაც იგი ივ. მაჩაბელმა გამოდევნა თავის „დროებიდან“ შეუფერებელი ფელეტონებისათვის, რუსულ გაზეთებში გადინაცვლა ნიკო ნიკოლაძესთან, - ერთობ ღირფი მწერალი იყო უსათუოდ დაეტაკებოდა ჩვენს მოწინავე კაცებსა - ილიას, აკაკის და გოგებაშვილს, თვისს ნამასწავლებლარს. უზნეო წერილისათვის ნიკოლაძემაც განდევნა კვებელი თავის გაზეთიდან და მერე შეეკედლა იზმაილოვს «Новое обозрение»-ში და შემდეგ „ტფილისის ფურცელს“, ხეჩატუროვების გაზეთსა... კვებელთან პოლემიკა მხოლოდ წყლის ნაყვა იქნებოდა.“

გამოხატვის ხერხებს: დაჩაგრულის პოზას, საკუთარი თავის აბუჩად აგდებით სატირის ობიექტის შეცვლას, სხვა ნაწარმოების მიბაძვა-გადაკეთებას, მის ინტერტექსტუალურ გამოყენებას, ფოლკლორისათვის დამახასიათებელ გულბრყვილობას, ირონიას, მოვლენის საპირისპირო ასპექტში წარმოდგენას, სატირულ შედარებას, ეპითეტს, მეტაფორას, დაკნინების ხერხს და ა.შ. ილიას სატირას საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს. ის, ძირითადად, უსწორდება იმ ადამიანებს, რომელთა ქმედებაშიც ეროვნული გრძნობის ნაკლებობას ხედავს.

ლიტერატურა:

აბრამიშვილი ა. (1968), ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედების ერთი პატარა დეტალი, წიგნში: „ლიტერატურული წერილები“, თბილისი.

მგალობლიშვილი ს. (1938), მოგონებანი, გამომცემლობა „ფედერაცია“, თბილისი.

ჭავჭავაძე ი. (1987), თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად, ტ. I, პოეზია, გამომცემლობა „მეცნიერება“, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი.

12 of Ilia Chavchavadze's 77 poems are satirical. This percentage is not very high, but it must be considered that Ilia's satirical poems and his story Is a Human a Man?! Resulted in such reaction from the society, as none of other writers' satirical literary works have.

Ilia's satirical verses of the 60s are of general character: the poet scolds the injustice and the governor, who commits all the sins because of money (Sound from the Grave); he believes the advice from the drunkard to be irrelevant, as the latter takes life lightly, “as a bird” and avoids having any responsibilities (Advice of the Drunkard); if the writers from the Renaissance Era artificially mocked the fate, the image created thanks to Ilia's imagination skills – the Fate dancing to Poet's Duduk – puts it (the Fate) in a truly pathetic situation, while Ilia raises over it and looks at it from above.

More “attacking” satirical poems appear in Ilia’s literary works from the 70s. They were created one after another and were aimed at waking up the society. One of such is – What we have done, what we have been doing or Georgian history of the 19th century. Ilia’s satirical poems are mostly of riddle form or are pure riddles. By the form, we mean saying the truth in a concealed, hinting form. Therefore, a reader must guess which real fact or person the verses are meant about. It may also be that Ilia is not in certain cases aiming to disguise the truth, but, readers may not be able to guess the event meant by the author, may not have relevant information about it. For example, in this poem we decrypted the words said about King Giorgi XII – “He has assigned the Leks as our guardians”; we also identified the person who was against the creation of the bank, as he did not worry about “childless” future himself. It is noteworthy that, for describing Georgian nation, in parallel with negative, satirical epithets, Ilia also uses positive epithets, which lose function against the background of all the negative. Ilia’s “sword” must be very painful if a reader realizes the described defects and believes oneself to be part of those defects, as a representative of this nation.

More “attacking” satirical poems appear in Ilia’s literary works from the 70s. They were created one after another and were aimed at waking up the society. One of such is – What we have done, what we have been doing or Georgian history of the 19th century. Ilia’s satirical poems are mostly of riddle form or are pure riddles. By the form, we mean saying the truth in a concealed, hinting form. Therefore, a reader must guess which real fact or person the verses are meant about. It may also be that Ilia is not in certain cases aiming to disguise the truth, but, readers may not be able to guess the event meant by the author, may not have relevant information about it. For example, in this poem we decrypted the words said about King Giorgi XII – “He has assigned the Leks as our guardians”; we also identified the person who was against the creation of the

bank, as he did not worry about “childless” future himself. It is noteworthy that, for describing Georgian nation, in parallel with negative, satirical epithets, Ilia also uses positive epithets, which lose function against the background of all the negative. Ilia’s “sword” must be very painful if a reader realizes the described defects and believes oneself to be part of those defects, as a representative of this nation.

Several months after this poem was written, Ilia created two more satirical verses – Riddles and More Riddles. If in folklore riddles the necessary connection between the situation described in text and meant object is not seen in folklore riddles, in a literary riddle text is in direct connection with the object; there is no naivety of relating in it and the necessary reference is apparent. Literary riddle preserves its form from the viewpoint that by listing specific features, it points back to the specific; it stops at one, from many options. Ilia’s Riddles and More Riddles were created as result of specific fact. In 1871, for the arrival of Emperor Alexander II, Georgian Nobility prepared an Address to the Emperor on the request to open university in Tbilisi, but the then Marshal of the Nobility Revaz Andronikashvili agreed to the desire of a certain group of the nobles and presented to the Emperor the address with the request to open Cadet Corps in Tbilisi. Ilia considered such slavish and flattery attitude towards the Emperor as the betrayal of patriotic affairs and dedicated riddles to all those who took part in it.

In response to those literary works was created Grigol Orbeliani’s Response to the Sons, which was written by not so upset Grigol Orbeliani just for having the excuse “up, there”. Ilia’s Response to Response followed immediately after.

Ilia agrees to the pose of the oppressed and uses the same offensive vocabulary used by Grigol Orbeliani when describing the modern generation (“You, little kittens, where are you meowing from...” and etc.), but this pose is not the only one expressing Ilia’s

satirical attitude to the old generation. He makes emphasis on their ranks, which they have sacrificed the fate of the country to.

Ilia's satirical-humorous poem *The Two-Voice New-Year Operetta*, reveals the whole spectrum of Georgian publicist life; expressed in separate nuances of interrelation of periodicals and their employees. In general, the *New Year Operetta* is aimed against the Third Troupe and its leader; it also targets the publicists who cooperate with *Kvali* (Tracks) Newspaper and also those who oppose Ilia in the banking affairs. As usual, Ilia himself is one of the characters. When discussing himself, the author keeps the satirical attitude. Ilia's style is, along with revealing the bad, to praise what is good. In the *More Riddles* and the *Operetta*, the poet also includes those public figures, who he only says good about.

One of Ilia's untitled satirical verses is included in the section of excerpts of the publication of his literary works of 1914; it appears that the publishers did not consider it as a finished poem. Indeed, we cannot see specific signs characterizing a person in those riddles, in order to be able to identify the addressee. In our article, we also attempted to identify those addressees.

As we can see, Ilia's satire lyrics were mainly created during 70s-90s, in relation to specific events and persons. Ilia masterly uses satire expression techniques: pose of the oppressed, change of the satire object by mocking own self, imitating-remaking another literary work, their intertextual usage, naivety characterizing folklore, irony, representing an event in an opposite aspect, satirical comparison, epithets, metaphors, underestimation technique and etc. Ilia's satire has public significance. The Poet mainly "attacks" those, in the actions of whom he sees lack of national feelings.